

11. Πράσινη επιχειρηματικότητα και βιώσιμη ανάπτυξη στον τουρισμό

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΒΙΩΣΙΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Τμήμα Διοίκησης Τουρισμού

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

Εαρινό εξάμηνο 2022-23

Δρ. Άννα Κουρτεσοπούλου

Εισαγωγή

Η πράσινη επιχειρηματικότητα θέτει την προστασία του περιβάλλοντος και της φύσης στο επίκεντρο της στρατηγικής της

Η θετική περιβαλλοντική στάση σε όλες τις επιμέρους λειτουργίες της

Η αντιστάθμιση ρύπων

Συχνά υπερκαλύπτει τις απαιτήσεις του νόμου θέτοντας νέα πρότυπα

Συμφιλίωση της οικονομικής δραστηριότητας με την προστασία του περιβάλλοντος

Πράσινο επιχειρείν –εταιρική κοινωνική ευθύνη ανταποκρινόμενη στην κοινωνική πρόκληση της προστασίας του περιβάλλοντος

Αλλαγή φιλοσοφίας –ενεργοποίηση προσανατολισμού στην πράσινη τεχνογνωσία και επένδυση σε αυτή

Εθνικό παρατηρητήριο για τις
Μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Εισαγωγή

Η πράσινη επιχειρηματικότητα απαντάει στις ανάγκες

- ✓ ποιοτικής ζωής
- ✓ διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος
- ✓ στην απαιτούμενη προσαρμογή της παραγωγικής διαδικασίας σε νέες πρακτικές

Η υιοθέτηση «πράσινων» πρακτικών προσφέρει ευκαιρία στην επιχείρηση να προσθέσει αξία, δημιουργώντας ή αναπτύσσοντας το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα

Στις αναπτυσσόμενες οικονομίες μάλιστα **η δημιουργία βιώσιμης αλυσίδας αξίας έχει θετική επίδραση στις αντιλήψεις των καταναλωτών** διαμορφώνοντας μια προτίμηση στις επιχειρήσεις που υιοθετούν πράσινες πρακτικές.

Das & Hassan, H (2022); Masoumik, Abdul-Rashid, & Udoncy Olugu, (2014)

Προβληματισμοί

- Ο ξενοδοχειακός τομέας παράγει έως και διπλάσια στερεά απόβλητα κατά κεφαλήν σε σχέση με την τοπική κοινότητα μιας περιοχής
- Στα ξενοδοχεία και στην εστίαση ανακυκλώνεται μόλις το 20% των απορριμμάτων
- Η παραγωγή ζεστού νερού χρήσης έχει επίσης μεγάλο ποσοστό στη συνολική κατανάλωση ενέργειας, που αντιπροσωπεύει περίπου το 20%
- Ο εξοπλισμός επεξεργασίας (εξοπλισμό κουζίνας, δωματίων, πλυντήρια, γυμναστήριο, spa και αντλίες πισίνας) και τα συστήματα για Ψύξη, Θέρμανση & Εξαερισμό αποτελούν τους μεγαλύτερους καταναλωτές ενέργειας στις ξενοδοχειακές μονάδες, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 75% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας

Μυλωνάς, Σ. (2018); ΣΕΤΕ (2021)

Πράσινη Επιχειρηματικότητα

Πλεονεκτήματα

- ✓ Μείωση λειτουργικού κόστους
- ✓ Εξοικονόμηση ενέργειας
- ✓ Μείωση εισροών σε κάθε στάδιο παραγωγής
- ✓ Συμμόρφωση με περιβαλλοντικά πρότυπα
- ✓ Προώθηση αειφόρου ανάπτυξης
- ✓ Εξασφάλιση δανείων (πράσινα)
- ✓ Δημιουργία ευκαιριών για πράσινη αγορά
- ✓ Οικονομική ενίσχυση από κράτος (ΕΕ, χορηγήσεις, φορολογικές ελαφρύνσεις κίνητρα)

Μειονεκτήματα

- ✓ Χαμηλή ανταγωνιστικότητα
- ✓ Έλλειψη γνώσεων και κατάλληλων Υποδομών
- ✓ Γραφειοκρατία (Ελλάδα)
- ✓ Υψηλό κόστος μετάβασης στο πράσινο μοντέλο
- ✓ Υψηλό κόστος παραγωγής (όχι μαζική παραγωγή και οικονομίες κλίμακας)

Κρατικός προσανατολισμός

METPO 01

Δάνεια και επιχορηγήσεις που περιλαμβάνουν (μερική) κάλυψη κινδύνων από το κράτος και πιο ήπια κριτήρια επιλεξιμότητας, για τη διευκόλυνση της εφαρμογής μέτρων της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στα ξενοδοχεία.

METPO 02

Αναβάθμιση και / ή επέκταση των υπαρχόντων προγραμμάτων για να ληφθούν υπόψη οι νέες συνθήκες λόγω της πανδημίας, π.χ. εφαρμογή σχεδίων χορηγιών για υλοποίηση μεμονωμένων μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας.

METPO 03

Εξέταση για σχέδια εφαρμογής ψηφιακών λύσεων, για ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων με οικολογικό χαρακτήρα για ξένους ή εγχώριους τουρίστες και για επέκταση σε νέες αγορές, καθώς και επιχορήγηση για περιβαλλοντικές πιστοποιήσεις.

METPO 04

Εκπαίδευση για ευαισθητοποίηση σχετικά με τις δυνατότητες μείωσης των αερίων εκπομπών του θερμοκηπίου για υπαλλήλους και επισκέπτες, εξοικονόμησης πόρων και για θέματα κυκλικής οικονομίας.

METPO 05

Εισαγωγή βραβείων για την ανάδειξη καλών πρακτικών ξενοδοχείων που έχουν ξεπεράσει την πανδημία και ανάδειξης των σχετικών καλών πράσινων πρακτικών που εφάρμοσαν.

Κρατικός προσανατολισμός & επιχειρηματικές ευκαιρίες

Πράξη «Πράσινος Τουρισμός»

Η συγκεκριμένη Πράξη αποσκοπεί:

Στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης των εμπλεκόμενων στην τουριστική διαδικασία και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης των τουριστικών επιχειρήσεων.

Στην αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών των τουριστικών μονάδων, τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και των περιβαλλοντικών τους επιδόσεων.

Στην δημιουργία υποδομών και σχεδίων δράσεων που πληρούν τα κριτήρια οικολογικής πιστοποίησης.

Η Δημόσια Δαπάνη της Πράξης συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και ειδικότερα από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και από εθνικούς πόρους.

Πηγή:

<https://www.ependyseis.gr/sub/ptour/taytotita.htm>

Άντληση πόρων Πράσινου τουρισμού

- ✓ Ένα εξαιρετικό παράδειγμα εφαρμογής της Πράξης «Πράσινος Τουρισμός» αποτέλεσε η περίπτωση της ξενοδοχειακής μονάδας τριών αστερών “Hotel Perinthos Sivris” δυναμικότητας 48 δωματίων και 99 κλινών, βρίσκεται στα περίχωρα της Θεσσαλονίκης και πραγματοποίησε μια πρωτοποριακή επένδυση για την **ενεργειακή αναβάθμιση και αυτονομία της μονάδας**. εφάρμοσε σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης ISO 140001:2004. Η ξενοδοχειακή μονάδα, βελτίωσε σημαντικά το περιβαλλοντικό αποτύπωμα της, αναβαθμίζοντας τις υποδομές και εκμεταλλεύτηκε ορθά, τα τοπικά γεωγραφικά και γεωφυσικά χαρακτηριστικά, ενώ παράλληλα απέκτησε και την σχετική πιστοποίηση

Άντληση πόρων Πράσινου τουρισμού

- ✓ Το ξενοδοχείο Mediterranean στο νησί της Ρόδου με το πρόγραμμα επένδυσε στην **βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και στην εξοικονόμηση ενέργειας**. Η ολοκλήρωση του έργου οδηγεί σε μεγάλη μείωση των ενεργειακών καταναλώσεων του ξενοδοχείου (εκτιμάται σε 27,97 %) καθώς και των ρύπων που εκπέμπονται στο περιβάλλον καθώς επίσης και μείωση της συνολικής κατανάλωσης νερού (εκτιμάται σε 30,42 %).

Άντληση πόρων Πράσινου τουρισμού

- ✓ Η ξενοδοχειακή μονάδα δυο αστέρων, που η επιχείρηση διαθέτει στο Αργοστόλι, με διακριτικό τίτλο ΜΟΥΙΚΙΣ HOTEL προέβει σε ενεργειακή αναβάθμιση της μονάδας για την εξοικονόμηση ενέργειας, τη μείωση της κατανάλωσης ύδατος, τη βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών και την πιστοποίηση για την υιοθέτηση και εφαρμογή συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης κατά το πρότυπο ISO 14001. Ξίζει να σημειωθεί ότι υλοποιήθηκαν δαπάνες και για ΑΜΕΑ όπως οπτικοί και ηχητικοί συναγερμοί και ράμπες πρόσβασης. Η επιχείρηση, κατάφερε να βελτιώσει τις παρεχόμενες υπηρεσίες της, να εκσυγχρονίσει τις εγκαταστάσεις της αλλά και να εξασφαλίσει την πιστοποίηση των ενεργειών της με πιστοποιητικό συμμόρφωσης συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης ISOA 14001

Κριτήρια απονομής κοινοτικού οικολογικού σήματος

1. Ηλεκτρική ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές
2. Άνθρακας και βαρέα κλάσματα πετρελαίου
3. Απόδοση και παραγωγή θερμότητας
4. Κλιματισμός
5. Ενεργειακή απόδοση κτιρίων
6. Μόνωση παραθύρων
7. Διακοπή λειτουργίας της θέρμανσης ή του κλιματισμού
8. Διακοπή φωτισμού
9. Ενεργειακώς αποδοτικοί λαμπτήρες
10. Εξωτερικές συσκευές θέρμανσης
11. Κάλαθοι απορριμμάτων στα αποχωρητήρια
12. Απόπλυση ουρητηρίων
13. Αλλαγή πετσετών και σεντονιών
14. Ορθή απομάκρυνση των λυμάτων
15.

**ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ
ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 9ης
Ιουλίου 2009 σχετικά με
τον καθορισμό
οικολογικών κριτηρίων
απονομής κοινοτικού
οικολογικού σήματος για
υπηρεσίες τουριστικών
καταλυμάτων**

Απόφαση 2009/578/ΕΚ
<http://www.greenbanking.gr/greenlibrary/ya5782009ek>

- ✓ Μη ύπαρξη **αναγκαίων κεφαλαίων** διότι είναι υψηλές οι απαιτήσεις αυτών, είτε διότι δεν δίνονται οι αναγκαίες χρηματοδοτήσεις, είτε διότι δεν έχουν πρόσβαση στις χρηματοδοτήσεις οι μικρές επιχειρήσεις.
- ✓ Αντίδραση σε **εξωτερικές πιέσεις** π.χ. οι ετήσιες Εκθέσεις Εταιρικής Υπευθυνότητας γίνονται υποχρεωτικές και για τις μεσαίες επιχειρήσεις. Μέσω αυτού του μέτρου επηρεάζεται και ο τρόπος χρηματοδότησης αυτών των εταιρειών, αφού οι δείκτες αξιολόγησης ΕΚΕ θα λαμβάνονται υπόψη για το εάν θα λάβει ή όχι μία ΜμΕ χρηματοδότηση είτε μέσω τραπεζών, είτε μέσω εξωτερικών επενδυτών

Εμπόδια

υιοθέτησης και
ανάπτυξης της
πράσινης
επιχειρηματικό
τητας

Πηγή: ΓΣΕΒΕΕ (2023)

Διερεύνηση αναδυόμενων τάσεων, πρακτικών και πολιτικών στο πεδίο της πράσινης οικονομίας

https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2023/03/prasini_oikonomia.pdf

✓ Ελλείψεις οικονομιών κλίμακας,

- οι επενδύσεις οι οποίες αφορούν στην πράσινη ενέργεια είναι επενδύσεις οι οποίες έχουν ένα υψηλό κόστος το οποίο τις περισσότερες φορές οι ΜμΕ δεν δύνανται να καλύψουν από μόνες τους
- αρκετές ΜμΕ δεν δύνανται να αφιερώσουν τον απαιτούμενο χρόνο για την ανεύρεση των συγκεκριμένων προγραμμάτων συγχρηματοδότηση έργων
- η κατάρτιση προσωπικού για την παρακολούθηση και την υποστήριξη των διαδικασιών που απαιτούνται για την υποβολή προτάσεων για τα προγράμματα, αρκετές φορές παρουσιάζεται κοστοβόρα για τις ΜμΕ.

Εμπόδια

υιοθέτησης και
ανάπτυξης της
πράσινης
επιχειρηματικό
τητας

Πηγή: ΓΣΕΒΕΕ (2023)

Ευκαιρίες και προκλήσεις για τις ΜμΕ στις αναδυόμενες τάσεις πράσινης οικονομίας

- ✓ Η στήριξη της οικολογικής καινοτομίας, η οποία έχει στόχο την δημιουργία καινοτομιών για την αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων του περιβάλλοντος και τη μείωση της χρήσης άνθρακα.
- ✓ Η ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας, η οποία έχει ως στόχο την καλύτερη διαχείριση αποβλήτων, την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας και την αναγέννηση των φυσικών πόρων.
- ✓ Την προώθηση χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων, η οποία έχει ως στόχο την μείωση των εκπομπών ρύπων στην ατμόσφαιρα μέσω της χρήσης καθαρότερων μορφών καυσίμων στις μεταφορές

Ευκαιρίες και προκλήσεις για τις ΜμΕ στις αναδυόμενες τάσεις πράσινης οικονομίας

- ✓ Η αυστηροποίηση του πλαισίου Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (επιδόσεις ESG - Περιβάλλον, Κοινωνία, Εταιρική Διακυβέρνηση), η οποία στοχεύει στην δημιουργία μίας πράσινης κουλτούρας σε επίπεδο επιχειρήσεων.
- ✓ Η ανάδειξη του οικολογικού σήματος της ΕΕ, το οποίο στοχεύει στην δημιουργία μίας καταναλωτικής πράσινης κουλτούρας και μέσω αυτής στην προώθηση πράσινων πρακτικών επιχειρηματικότητας στις επιχειρήσεις.

**Από την πράσινη οικονομία στην
γαλάζια ανάπτυξη**

4 δράσεις επικοινωνίας της ευρωπαϊκής στρατηγικής εστιασμένες στο παράκτιο τουρισμό

1. Θα στηρίξει την ανάπτυξη διακρατικών και διαπεριφερειακών εταιρικών σχέσεων, δικτύων, συνεργατικών σχηματισμών και στρατηγικών έξυπνης εξειδίκευσης
2. Θα αναπτύξει τον οικοτουρισμό, χρησιμοποιώντας το ευρωπαϊκό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS) και δείκτες οικολογικού σήματος της ΕΕ και θα ενθαρρύνει τη σύνδεση με άλλες δράσεις υπέρ της αειφορίας
3. Θα προωθήσει την εφαρμογή του πρωτοκόλλου της σύμβασης της Βαρκελώνης σχετικά με την ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων ζωνών και τη σχετική σύσταση του Συμβουλίου και θα προωθήσει τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό και την πράσινη υποδομή, ώστε να διασφαλίσει τη βιώσιμη ανάπτυξη των παράκτιων περιοχών της ΕΕ
4. Θα προωθήσει στρατηγικές για την πρόληψη των αποβλήτων και τη διαχείριση των θαλάσσιων απορριμμάτων ώστε να στηρίξει τον βιώσιμο παράκτιο και θαλάσσιο τουρισμό.

Εθνικό (Ειδικό) Χωροταξικό Σχέδιο για τον Τουρισμό

Γιατί η αναγκαιότητα

- ✓ να διαφυλάξει τους πολύτιμους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους στους οποίους βασίζει την ανάπτυξή του ο ελληνικός τουρισμός και
- ✓ να επιτρέψει την ανάπτυξή του με την προσαρμογή του προσφερόμενου τουριστικού «προϊόντος» μέσω και της χωροθέτησης εθνικής σημασίας υποδομών μεταφορών (τουριστικοί λιμένες, περιφερειακά αεροδρόμια, κλπ.)
- ✓ καθώς και ειδικών τουριστικών υποδομών στις σύγχρονες και διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες της -έντονα ανταγωνιστικής- διεθνούς τουριστικής αγοράς.

Σύμφωνα με τον στρατηγικό σχεδιασμό του **ΣΕΤΕ**, κύρια προτεραιότητα και μοχλό για την ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού, αποτελεί ο εμπλουτισμός του κυρίαρχου μοντέλου του «Ήλιος & Θάλασσα» μέσω της δημιουργίας ενός ισχυρού και διαφοροποιημένου χαρτοφυλακίου έξι βασικών τουριστικών προϊόντων και σειράς θεματικών και εξειδικευμένων υπηρεσιών.

Τουριστική ανάπτυξη & βιοποικιλότητα

- ✓ Αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχει ένα σημαντικός αριθμός τουριστικών καταλυμάτων εντός προστατευόμενων περιοχών που τεκμηριωμένα αποτελούν καλές πρακτικές σε διεθνές επίπεδο, ενδεικτικά:

- Park Hyatt Maldives Hadahaa
<http://maldives.hadahaa.park.hyatt.com>

ENVIRONMENTAL & SOCIAL SUSTAINABILITY POLICY

- Fregate Private island
<http://www.fregate.com/>
- Costa Navarino
<https://www.costanavarino.com/>
https://www.costanavarino.com/wp-content/uploads/SustainabilityReport_SinglePages_2018.pdf

Φέρουσα ικανότητα νησιωτικών τουριστικών προορισμών

- ✓ Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού ήταν ο πρώτος οργανισμός που προσέφερε ένα πρακτικό ορισμό της έννοιας της φέρουσας ικανότητας ενός τουριστικού προορισμού σύμφωνα με τον οποίον «... **είναι ο μέγιστος αριθμός ατόμων που επισκέπτονται ταυτόχρονα ένα τουριστικό προορισμό χωρίς την καταστροφή του φυσικού, οικονομικού και κοινωνικό-πολιτισμικού περιβάλλοντος και μίας μη αποδεκτής μείωσης του βαθμού ικανοποίησης των επισκεπτών**» (PAP/RAC, 1997) και ο οποίος υιοθετήθηκε από το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών.
 - Θα πρέπει να θεωρηθεί μόνο ως ένα ευέλικτο και δυναμικό διαχειριστικό εργαλείο με στόχο την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη που να εκτιμά το βέλτιστο επίπεδο ικανότητας (σ.σ. χωρητικότητας) μίας συγκεκριμένης περιοχής
 - Θα πρέπει να τονισθεί ότι η καταλυτική πλειοψηφία των καλών πρακτικών κατά την εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας στη Μεσόγειο αφορούν σε γεωγραφικά προσδιορισμένες περιοχές και νησιά, μικρού (<200χλμ²) ή μεσαίου μεγέθους (<1000 χλμ²) κυρίως με πρωτοβουλία της τοπικής αυτοδιοίκησης, πχ. Calvia - Ισπανία, Elba – Ιταλία

**Καλές πρακτικές πράσινης
επιχειρηματικότητας στον τουρισμό**

To Feynan Ecolodge είναι ένα μοντέλο βιώσιμου ξενοδοχείου στην Ιορδανία. Είναι το πρώτο κατάλυμα για οικοτουρισμό στην Ιορδανία και ανήκει στη Royal Society for the Conservation of Nature (RSCN) και το λειτουργεί η EcoHotels, μια ιορδανική start-up.

Τα ο συγκεκριμένο ξενοδοχείο προωθεί την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, ενώ έχει ελάχιστες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, κάνει χρήση 100% ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για την λειτουργία του, ενώ συγκεντρώνει διεθνή αναγνώριση, λαμβάνοντας μια σειρά βραβείων, συμπεριλαμβανομένης της κατακύρωσης ως ένα από τα 25 κορυφαία οικολογικά καταλύματα στον κόσμο για το 2013 από το National Geographic

Επίτευξη της βιωσιμότητας μέσω της προσέγγισης της διαχείρισης της αλυσίδας αξίας

Διαδικασία ΔΕΑ	Στόχοι βιωσιμότητας	Παραδείγματα βιώσιμων πρακτικών
Βιώσιμος Σχεδιασμός Προϊόντος	Σχεδιασμός και δημιουργία ενός βιώσιμου τουριστικού προϊόντος, π.χ.: Αξιολόγηση και επιλογή προμηθευτών για το σχεδιασμό προϊόντος που ακολουθούν τις αρχές της βιωσιμότητας	Υποστήριξη των τοπικών επιχειρήσεων φιλοξενίας έτσι ώστε να σχεδιάσουν και να λειτουργήσουν τα καταλύματά τους με διαδικασίες που είναι φιλικές προς το περιβάλλον, π.χ. χρήση ηλιακής θέρμανσης, λαμπτήρες εξοικονόμησης
	Σχεδιασμός τουριστικών προϊόντων και εμπειριών που στοχεύουν στην εκπαίδευση των τουριστών και στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς τους υπέρ της προστασίας των περιβαλλοντικών πόρων του προορισμού	παροχή δραστηριοτήτων με καταμαράν που είναι φιλικές προς το περιβάλλον Περιπατητικές δραστηριότητες στη φύση που αποσκοπούν στην εκπαίδευση και ενημέρωση των τουριστών σχετικά με την τοπική πανίδα και χλωρίδα

Επίτευξη της βιωσιμότητας μέσω της προσέγγισης της διαχείρισης της αλυσίδας αξίας

Διαδικασία ΔΕΑ	Στόχοι βιωσιμότητας	Παραδείγματα βιώσιμων πρακτικών
Βιώσιμη διαχείριση προμηθειών	Η διαχείριση προμηθειών με βάση τις αρχές της βιωσιμότητας απαιτεί τη συνεργασία της επιχείρησης με τους προμηθευτές και άλλους συνεργάτες που συνθέτουν και επηρεάζουν το τουριστικό πακέτο (π.χ. ξεναγοί, δημόσιες αρχές) έτσι ώστε τα συστατικά στοιχεία του τουριστικού προϊόντος να συμβάλλουν στην αειφορία	Αξιοποίηση των τοπικών καταλυμάτων έτσι ώστε να υποστηρίζεται η τοπική επιχειρηματικότητα και οικονομική ανάπτυξη
		Τουριστικές εμπειρίες που σέβονται, προστατεύουν και διατηρούν τον τοπικό πολιτισμό και φύση
		Δωρεάν ενοικίαση ποδηλάτων (που είναι φιλά προς το περιβάλλον) για την εξερεύνηση του νησιού

Διαδικασία ΔΕΑ	Στόχοι βιωσιμότητας	Παραδείγματα βιώσιμων πρακτικών
Βιώσιμη διοίκηση παραγωγή	Η παραγωγή και η κατανάλωση του τουριστικού προϊόντος λαμβάνει χώρα στον τουριστικό προορισμό όπου εμπλέκονται πολλοί φορείς και έτεροι: Για τη βιώσιμη διαχείριση του προορισμού απαιτείται: ✓ Αειφόρος διαχείριση των τουριστικών προορισμών από τον οργανισμό διαχείρισης προορισμού ✓ Αειφόρος διαχείριση των εσωτερικών διαδικασιών των τουριστικών επιχειρήσεων (π.χ. ταξιδιωτικών πρακτόρων, ξενοδοχείων και καταλυμάτων, μεταφορές, ξεναγοί κ.λπ.) ✓ Αειφόρος διαχείριση των τουριστών και της συμπεριφοράς του στον προορισμό (π.χ. ενημέρωση – εκπαίδευση των τουριστών σχετικά με τις περιβαλλοντικές ευαισθησίες του προορισμού)	Εμπλοκή και αξιοποίηση των εθελοντών του ESS σε τουριστικές εκδρομές με σκοπό την ενημέρωση και τον έλεγχο της συμπεριφοράς των τουριστών Αξιοποίηση των εθελοντών για τον καθαρισμό των ακτών
		Ελαχιστοποίηση της εκτύπωσης διαφημιστικών φυλλαδίων σε χαρτί (π.χ. χρησιμοποίηση ηλεκτρονικής επικοινωνία και συναλλαγών) εξοικονόμηση χρήσης ενέργειας
		Δωρεάν ενοικίαση ομπρελών, πετσετών και στρωμάτων θαλάσσης (με στόχο την μείωση της αγοράς και της απόρριψης αυτών στα σκουπίδια μετά το τέλος των διακοπών)

Βιβλιογραφία

- Das, S., & Hassan, H. K. (2022). Impact of sustainable supply chain management and customer relationship management on organizational performance. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 71(6), 2140-2160.
- ΙΝΣΕΤΕ (2014). Αξιολόγηση ειδικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης για τον τουρισμό. Αθήνα. Ανάκτηση από <https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/02/technikooikonomiki-ekthesi-gia-StE-Horotaxiko.pdf>
- Μυλωνάς, Σ. (2018). (Ανακύκλωση και διαχείριση στερεών αποβλήτων στις τουριστικές επιχειρήσεις της Ελλάδας. ΙΝΣΕΤΕ. Ανάκτηση από <https://insete.gr/studies/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CF%8D%CE%BA%CE%BB%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%8E%CE%BD-%CE%B1%CF%80/>
- Μανασάκης, Κ. (2021). Βιώσιμη ανάπτυξη και στρατηγική επιχειρηματική υπευθυνότητα σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Εκδόσεις Τζιόλα.
- Masoumik, S. M., Abdul-Rashid, S. H., & Udoncy Olugu, E. (2014). Gaining Competitive Advantage through Strategic Green Supply Chain Management: From a Literature Review towards a Conceptual Model. *International Journal of Supply Chain Management*, 3(3), 49-58
- Σαρρή, Σ. και Τριχοπούλου, Ά. (2018) Επιχειρηματικότητα και Κοινωνική Οικονομία. Η Οπτική του Φύλου. Εκδόσεις Τζιόλα
- Sigala, M. (2008). A supply chain management approach for investigating the role of tour operators on sustainable tourism: the case of TUI. *Journal of Cleaner Production*, 16(15), pp. 1589-1599
- Sigala, M. (2014). Customer involvement in sustainable supply chain management: A research framework and implications in tourism. *Cornell Hospitality Quarterly*, 55(1), 76-88.

Βιβλιογραφία

Χρήσιμες ιστοσελίδες-μελέτες

Εθνικό παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες επιχειρήσεις –Εγχειρίδιο πράσινης επιχειρηματικότητας για Μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις <https://www.ggb.gr/sites/default/files/basic-page-files/%CE%95%CE%93%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%99%CE%94%CE%99%CE%9F%20-%20%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%9D%CE%97%CE%A3%20%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%97%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91%CE%A3%20%CE%93%CE%99%CE%91%20%CE%9C%CE%9C%CE%95.pdf>

<https://espa.io/c/tourismos-epidotisi/>

Τα Πράσινα Επαγγέλματα στην Ελλάδα και οι νέες απαιτούμενες δεξιότητες

https://www.eiead.gr/wp-content/uploads/2015/09/publications_docs_2015_2222.pdf